

Gardino pavieto bajorų asmenvardžiai ir iš jų kilusios pavardės 1565 m. dokumente

JŪRATĖ ČIRŪNAITĖ

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, M. Jankaus g. 2, 50275 Kaunas

El. paštas j.cirunaite@gmail.com

Straipsnyje siekiama užfiksuoti 1565 m. Gardino pavieto bajorų vardyne egzistavusias pirmąsias pavardes, taip pat aptarti atvejus, kai 1565 m. dokumente užrašyti asmenvardžiai buvo pirmieji vėliau atsiradusių pavardžių paminėjimai. Aptariami ir dar egzistavę senosios įvardijimo sistemos reliktai, taip pat tarpiniai variantai tarp senosios ir naujosios įvardijimo sistemos, pvz., iš *-sk-* tipo antroponimų 1565 m. gyventojų kartoje padaryti patronimai: *Друцкевичъ*, *Дольгошицичъ*. Tarp *-sk-* tipo antroponimų rastos dvi pavardės: *Халецки*, *Куровъски*. Dar šeši *-sk-* tipo antroponimai yra pirmas vėliau paliudytų pavardžių paminėjimas: *Завацъки*, *Каменьски*, *Новицъки*, *Петровъски*, *Свиръски*, *Снаръски*. Pavardėmis jie turėjo virsti XVI a. antroje pusėje. Iš antroponimų, kurie nėra vardai, patronimai, *-sk-* tipo antroponimai, abejonių nekelianti pavardė yra *Шышъко*. Su išlyga pavardėmis taip pat galime laikyti keturis antroponimus, kurie, virsdami pavarde, neteko patroniminės priesagos: *Ейсмонтъ*, *Кобята*, *Стер[ѣ]нейко*, *Толоч[ѣ]ко*. 1565 m. dokumentas yra pirmas vėliau paliudytų pavardžių paminėjimas dar penkių šio tipo antroponimų: *Белокозъ*, *Галабурда*, *Доха*, *Куликъ*, *Мицута*. Pavardėmis jie turėjo virsti XVI a. antroje pusėje. Tarp pirmųjų patronimų užfiksuotos keturios pavardės: *Кгинюшевичъ*, *Киселевичъ*, *Морѣдасовичъ*, *Носовичъ*. Yra dar du šio tipo pirmieji vėliau paliudytų pavardžių paminėjimai: *Бутрымовичъ*, *Полуяновичъ*. Taip pat pirmu pavardės paminėjimu galime laikyti retą patroniminę krikščioniško antroponimo formą *Хомичъ*. Šie antroponimai pavardėmis turėjo virsti XVI a. antroje pusėje. Antrieji patronimai, ypač užrašyti vienaskaitos kilmininko linksniu, atstovavo senajai įvardijimo sistemai, kur jie iš dalies atliko dabartinės pavardės funkciją. Iš antrųjų patronimų *Ейсмон[ѣ]товича* ir *Сирѣкзутевича* (taip pat yra užrašymo variantas *Шыркзутевичъ*) kilusios pavardės galėjo funkcionuoti jau XVI a. viduryje, jeigu būtų užrašytos ne kilmininko, o vardininko linksniu. Iš antrųjų patronimų pirmuoju vėliau paliudytos pavardės paminėjimu galime laikyti antroponimą *Почобутовича*. Šis antroponimas, netekęs patroniminės priesagos, pavarde turėjo virsti XVI a. antroje pusėje. Vienas asmuo turėjo dvi pavardes: *Халецъки* *Киселевичъ*. Du asmenys turėjo po dvi potencialias pavardes: *Новицъки* *Ейсмонътовича* ir *Ейсмонътовича* *Снаръски*. Abu šių potencialių pavardžių *-sk-* tipo antroponimai *Новицъки* ir *Снаръски* buvo pirmi vėliau paliudytų pavardžių paminėjimai, o antroponimą *Ейсмонътовича* galima būtų laikyti pavarde, jeigu jis būtų užrašytas vardininko linksniu.

Raktažodžiai: asmenvardis, įvardijimas, pavardė

IVADAS

Pavardžių formavimasis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje jau kuris laikas domina antroponomikus. Vitalija Maciejauskienė yra išleidusi monografiją apie lietuvių pavardžių formavimąsi XIII–XVIII a. [6]. Joje aprašoma lietuvių asmenų įvardijimo raida nuo vieno vardo iki šiandieninio dvinario įvardijimo vardu ir pavarde, daugiausia dėmesio skiriama pavardžių formavimuisi ir įsigalėjimui, aiškinama jų kilmė, aptariamas lietuvių pavardžių slavinimas ir pavardžių variantų atsiradimas, taip pat rašoma apie moterų įvardijimo savitumus įvairiais laikotarpiais. Monografiją apie XVI–XVIII a. Kauno miesto gyventojų asmenvardžius ir iš jų kilusias pavardes yra parašiusi Alma Ragauskaitė [7]. Knygoje pateikiama vyrų ir moterų įvardijimo sistema, nagrinėjamas miesto gyventojų pavardžių radimasis, nušviečiamas bendras to meto asmenvardžių kilmės vaizdas, aptariami antroponimų darybos polinkiai. Apie XVI–XVII a. Kauno pavieto bajorų giminių asmenvardžius ir iš jų kilusias pavardes rašė Jūratė Čirūnaitė [4]. 1567 m. LDK kariuomenės surašymo Kauno pavieto registre buvo rastos trys bajorų pavardės. Realiai pavardžių turėjo būti kur kas daugiau, tačiau jas užfiksuoti trukdė tuo metu įprastas bajorų užrašymas vardu bei tėvavardžiu, taip pat tai, kad vieną kartą nurodžius giminės vardą bajorų sąrašo pradžioje, giminės asmenvardis į asmenų įvardijimus paprastai jau nebebuvo įtraukiamas, o 1528 m. dokumente giminės asmenvardis buvo įtraukiamas į bajoro įvardijimą. 1690 m. LDK padūmės (kieminio) mokesčio surašymo Kauno pavieto registre randame 23 bajorų pavardes, kilusias iš Kauno pavieto giminių asmenvardžių, užrašytas savo giminės sąrašė [2]. Dar 36 bajorų pavardes, kilusias iš giminių asmenvardžių, randame užrašytas ne savo, o kitos giminės sąrašė [5]. Apie lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpinius ir jų kilmės pavardes monografiją yra išleidusi Daiva Sinkevičiūtė [8]. Monografijoje aptariami asmenvardiniai trumpiniai, pateikiamos apeliatyvinių ir asmenvardinių trumpinių klasifikacijos, aprašoma trumpinių vieta senojoje vardų sistemoje ir jų santykis su dvikamieniais asmenvardžiais, nurodomas hipokoristinių kamienų aprašas ir atliekama trumpinių kilmės lietuvių pavardžių morfonologinė analizė.

Ukrainiečių pavardžių susidarymo klausimu yra rašęs Michailo Chudašas [9; 10]. Apie Lietuvos totorių asmenvardžių raidą XV–XVII a. ir pirmųjų pavardžių radimąsi XVII a. viduryje rašė J. Čirūnaitė [1]. Apie LDK žydų asmenvardžių raidą nuo grupinio antroponimo XV a., pavardės užuomazgos XVI a., laikinosios pavardės XVII a. iki pirmosios nuolatinės pavardės XVIII a. rašė J. Čirūnaitė [3].

Šiame straipsnyje tiriami 1565 m. LDK kariuomenės surašymo Gardino pavieto bajorų asmenvardžių paveldėjimo, t. y. pirmųjų pavardžių radimosi, atvejai. Šio tyrimo tikslas – užfiksuoti susidariusias pavardes, nesiekiami jų komentuoti etimologiškai ir semantiškai. Iš viso XVI a. buvo trys LDK kariuomenės surašymai: 1528 m., 1565 m. ir 1567 metais. Šie dokumentai parašyti rusėnų kalba. Kiekviename iš jų buvo Gardino pavieto bajorų vėliava. Gardino pavietas buvo etniškai mišri teritorija, kurioje gyveno rusėnai, lietuviai ir totoriai. Tai istorinė jotvingių genties žemė. Gardino bajorų vėliavoje surašyti tik bajorai krikščionys, totoriai surašyti kitame sąrašė. Šiame straipsnyje, ieškant 1565 m. dokumente bajorų pavardžių, šio dokumento asmenvardžiai lyginami su 1528 m. dokumento asmenvardžiais; taip pat cituojami 1567 m. ir 1690 m. dokumentų asmenvardžiai, sutampantys su 1565 m. dokumento asmenvardžiais ir iš jų kilusiomis pavardėmis. Visi asmenvardžiai ir įvardijimai yra metrikuoti. 1528 m., 1565 m. ir 1567 m. dokumentų citatos žymimos nurodant skliaustuose šaltinio puslapį. Cituojama iš: *Литовская Метрика. III. Книги публичныхъ дель. Переписи войска литовскаго*. Петроградъ, 1915. Taip pat cituojama iš 1690 m.

LDK padūmės (kieminio) mokesčio surašymo dokumento, parašyto lenkų kalba, kuriame yra Gardino pavieto asmenų registras. Citatos žymimos skliaustuose raidėmis RP, po to nurodant šaltinio puslapį. Cituojama iš: *Metryka Litewska. Rejestrz podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie 1690 r.* Warszawa, 2000.

ASMENVARDŽIAI IR JŲ PAVELDĖJIMO ATVEJAI

Šiame straipsnyje kalbama apie asmenvardžius, kurie susidarius tam tikroms aplinkybėms gali būti paveldimi – iš jų ateityje galėtų susiformuoti pavardės arba jos jau yra susiformavusios.

Pavarde yra laikomas asmenvardis, kurį nepakitusių sūnus paveldi iš tėvo. Norint nustatyti, ar asmenvardis yra pavardė, reikia palyginti tėvo ir sūnaus įvardijimus: jeigu jų antrasis arba trečiasis asmenvardis sutampa, jis yra pavardė. Ieškodami pavardžių 1565 m. Gardino pavieto registre susiduriame su problema: dokumente asmenys paprastai įrašomi be šeimos narių. Tiesa, yra 4 tėvo ir sūnaus įvardijimai (tais atvejais, kai tėvas siunčia sūnų į kariuomenę), bet juose dvinariu įvardijimu įrašyti tik tėvai, o jų sūnūs – vien vardu. Vadinas, pavardžių tuose įvardijimuose nerasime.

Yra ir kitas būdas ieškoti pavardžių: reikia palyginti tos pačios vietovės dviejų kartų vardyną. Jeigu antrasis arba trečiasis asmenvardis (pageidautina, kad tai nebūtų aiškus tėvavardis – patroniminės priesagos vedinys iš krikščioniško vardo) dviejose kartose sutampa, tai gali būti pavardė. Mūsų atveju reikia palyginti 1528 m. ir 1565 m. LDK kariuomenės surašymų Gardino pavieto vyrų bajorų įvardijimus. Ieškant pavardžių reikia atkreipti dėmesį į visus (pageidautina – nekrikščioniškus) bendrašaknius asmenvardžius, nes neretais atvejais asmenvardis, virsdamas pavarde, praranda patroniminę priesagą arba įgyja *-sk-* tipo priesagą. Pavardžių neieškoma tarp krikščioniškų patronimų, nes dėl gausiai vartojamų tėvavardžių (kurių dauguma buvo krikščioniški asmenvardžiai) jų tapimą pavardėmis būtų kone neįmanoma įrodyti, nors negalima atmesti tikimybės, kad XVI a. viduryje tokių pavardžių jau galėjo būti.

-SK- TIPO ANTROPONIMAI

-sk- tipo antroponimai (1) XVI a. paprastai buvo nekrikštavardiniai asmenvardžiai. Kai kurie buvo sudaromi iš vietovardžių. Tai galima pailiustruoti bajoro įvardijimu 1565 m. dokumente: *Шыманъ Грыбовъски з у Грыбовки* (350) „Šimanas Grybovskis iš Grybovkos“. Antrasis asmenvardis *Грыбовъски* yra sudarytas iš tame pačiame įrašė minimos vietovės (galbūt dvaro) vardo. Yra dar du įrašai, kuriuose taip pat minimas dvaro vardas: *Станиславъ Завацъки з дворца Молявицкокого* (349) ir *Янь Велимовски з ыменя своего Хяцка* (357). Šiais dviem atvejais *-sk-* tipo antroponimai ir dvaro vardai nesutampa.

1565 m. dokumente 11,2 proc. visų įvardijimų turėjo *-sk-* tipo antroponimų: buvo rasti 23 skirtingi *-sk-* tipo asmenvardžiai, užrašyti 26-ių asmenų įvardijimuose. Iš jų 22 skirtingi asmenvardžiai, užrašyti 25-ių asmenų įvardijimuose, yra nekrikštavardinės kilmės: *Белицки* (2) (350), *Бережецки* (355), *Велимовски* (357), *Веръбицки* (350), *Винъски* (346), *Глядовиц[ъ]ки* – 2 užrašymai (351; 346), *Грыбовъски* (350), *Добрылевски* (354), *Еленъски* (350), *Жолиславъски* (354), *Завацъки* – 2 užrašymai (349; 353), gen. sg. *Закревскокого* (356),

- (1) Šiame tyrime neišskiriami *-ck-* tipo asmenvardžiai, kuriuos kai kurie autoriai išskiria iš kitų *-sk-* tipo antroponimų. Lietuvių istorinės antroponimikos darbuose įprasta šiuos asmenvardžius vadinti *-sk-* tipo antroponimais (įvardijime jie atlieka tą pačią funkciją).
- (2) Asmenvardžiai išvardyti nenurodant jų užrašymo konteksto – tai jau kito tyrimo objektas.

Каменъски – 2 užrašymai (abu 354), *Кгоръковски* (350), *Куровъски* (357), *Миленски* (351), *Мокръцьки* (357), *Новицьки* (356), *Свиръски* (355), *Снаръски* (356), *Трацовъски* (349), *Халецьки* (357).

Vienas *-sk-* tipo antroponimas yra sudarytas iš krikščioniško vardo: *Петровъски* (352). Tai išimtis, nebūdinga XVI a. vardynui. Galima įtarti, kad asmenvardis prieš tai turėjo patroniminę priesagą (*-овичъ*), o *-sk-* tipo priesagos vediniu virto paties asmens pasirinkimu pavardžių formavimosi metu.

Įdomu pasekti, kaip su vyresnės gyventojų kartos *-sk-* tipo asmenvardžiais buvo elgiamasi 1565 m. gyventojų kartoje. 1565 m. sąrašė randame du įvardijimus, kurių antrieji asmenvardžiai yra iš *-sk-* tipo antroponimų sudaryti patronimai: *Михайло Друцькевичъ з Радивоновичъ* (353) „Michailas, Druckio sūnus, iš Radivonovičių“ ir *Адамъ Долъгошичъ* (352) „Adomas, Dolgockio sūnus“. Rekonstruoti tėvų *-sk-* tipo asmenvardžiai **Друцкий* ir **Долъгоцкий* į sūnų įvardijimus perkelti patronimais *Друцькевичъ* ir *Долгошичъ* (3). Patronimai paprastai buvo sudaromi iš asmens pirmojo antroponimo – vardo, taip pat iš asmens tėvavardžio, kitoje kartoje jį užrašant gen. sg. linksniu trečiojo asmenvardžio pozicijoje po tėvavardžio [1; 301]. Šiuo atveju patronimai sudaryti iš *-sk-* tipo antroponimų. Jeigu šie *-sk-* tipo antroponimai iš tėvo įvardijimo į sūnaus įvardijimą būtų perkelti tiesiogiai, tai jau būtų pavardė.

Kitoks *-sk-* tipo asmenvardžio perkėlimo atvejis randamas moters įvardijime: *Мацуха Ленъковая Тymoшевича Струтынского* (354) „Macucha, Lenko, Tymošo Strutinskio sūnaus, žmona“. Galima rekonstruoti moters vyro įvardijimą: **Ленъко Тymoшевичъ Струтынски*. Šiuo atveju sutuoktinio *-sk-* tipo asmenvardis į moters įvardijimą perkeltas genetyvu (genetyvu į moters įvardijimą paprastai būdavo perkeliamas jos sutuoktinio tėvavardis: mūsų cituotame pavyzdyje gen. sg. *Тymoшевича*). Jeigu *-sk-* tipo asmenvardis į moters įvardijimą būtų perkeltas ne keičiant linksnį, o sudarant galūnės vedinį (pvz., galima forma **Струтынская*), šį asmenvardį galėtume laikyti moteriška pavarde.

Dar reikia atkreipti dėmesį į vienodus *-sk-* tipo asmenvardžius 1565 m. dokumente. Pasikartoja šie asmenvardžiai:

Каменъски: *Янъ Каменъски* (354), *Юрый Каменъски* (354);

Глядовиц[ъ]ки: *Станиславъ Глядовицьки* (346), *Матысь Войтеховичъ Глядовицки* (351);

Завацьки: *Станиславъ Завацьки з дворца Молявицкого* (349), *Петръ Павловичъ Завацьки* (353).

Nėra duomenų, ar šie vienodais *-sk-* tipo asmenvardžiais užrašyti asmenys yra giminės. Tai gali būti tiesiog vienoje vietovėje gyvenantys asmenys, kurių *-sk-* tipo antroponimas sudarytas galbūt iš vietovardžio. Jeigu šie asmenvardžiai būtų paminėti 1528 m. LDK kariuomenės surašymo Gardino pavieto registre, tai pasikartojusius 1565 m. dokumente juos laikytume pavardėmis. Tačiau jie ten nebuvo paminėti.

1565 m. Gardino pavieto surašyme randame ir dvi pavardes iš *-sk-* tipo antroponimų.

Халецки:

1528 m. – *Панъ Михайло Халецкий* (90);

1565 m. – *Халецьки Киселевичъ* (357).

(3) Analogiškas atvejis yra 1567 m. LDK kariuomenės surašymo Gardino pavieto registre: asmenvardis *Мокрецькевичъ* įvardijime *Ивановский Мокрецькевичъ* (691) „Ivanovskis, Mokreckio sūnus“. Plg. 1565 m. sąrašo asmens įvardijimą su panašiu asmenvardžiu: *Артемъ Мокръцьки* (357).

Куровъски (4):

1528 m. – Юиѣко **Куровъский** (90), Васко **Куровъский** (90);

1565 m. – Федоръ Данилевичъ **Куровъски** (357).

Antroji pavardė **Куровски** užfiksuota ir 1690 m. LDK padūmės mokesčių surašymo Gardino pavieto asmenų sąrašė: *jm. p. <...> Jan Kurowski* (RP, 111).

Iš šiame poskyruje išvardytų 23 skirtingų *-sk-* tipo antroponimų, be minėto asmenvardžio **Куровъски**, 1690 m. dokumente kaip pavardės paliudyti dar 6 asmenvardžiai: *Завацъки, Каменъски, Новицъки, Петровъски, Свиръски, Снаръски*.

Завацъки:

1565 m. – Станиславъ **Завацъки** з дворца Молявицкогo (349), Петръ Павловичъ **Завацъки** (353);

1690 m. – *p. Stefan i S[z]ymon Zawaccy* (RP, 116).

Каменъски:

1565 m. – Юрый **Каменъски** (354), Янъ **Каменъски** (354);

1690 m. – *p. Benedykt, Stefan, Jan, Andrzej i Aleksander Kamiński* (RP, 101), *p. Jakub Kamiński* (RP, 103). (Asmenvardžiai **Каменъски** ir **Kamiński** tai pačiai pavardei priskiriami su išlyga.)

Новицъки:

1565 m. – Щасны **Новицъки** Ейсмонтовича (356);

1690 m. – *p. Michał Nowicki* (RP, 118), *p. Zachariasz Nowicki* (RP, 118).

Петровъски:

1565 m. – Павелъ **Петровъски** (352);

1690 m. – *p. Stanisław Piotrowski z Białegostoku* (RP, 129). (Rusėniškas asmenvardis **Петровъски** gali būti perskaitomas ir [Piotrovski], kaip ir krikšto vardas *Петръ* [Piotr].)

Свиръски:

1565 m. – Станиславъ **Свиръски** (355);

1690 m. – *p. Bazyli, Krzysztof, Marcin Swirscy* (RP, 101).

Снаръски:

1565 m. – Валенъты Аукгустиновичъ Ейсмонътовича **Снаръски** (356);

1690 m. – *p. Stefan Snarski* (RP, 117), *p. Holak Snarski* (RP, 126).

Tas faktas, kad išvardyti 6 asmenvardžiai 1690 m. dokumente yra paliudyti kaip pavardės, dar neleidžia jų pavardėmis laikyti 1565 m. dokumente, bet tai yra pirmieji pavardžių paminėjimai. Galima teigti, kad šie antroponimai 1565 m. Gardino pavieto vardyne jau buvo įsitvirtinę ir pavardėmis turėjo virsti XVI a. antroje pusėje.

KITI ASMENVARDŽIAI

Į vardus panašius asmenvardžius, kurie užrašyti antro arba trečio asmenvardžio pozicijoje, bet nėra vardai, patronimai ar *-sk-* tipo antroponimai, 1565 m. LDK kariuomenės surašymo Gardino vėliavoje turėjo 15 proc. visų įvardijimų – jų buvo 37. Dauguma šių asmenvardžių nebuvo krikščioniški antroponimai (5). Skirtingų asmenvardžių buvo 27: *Болеста* – 2 užrašymai (abu 356), *Белокозъ* (352), *Галабурда* (350), *Грышано* (357), *Доха* (353),

(4) 1567 m. LDK kariuomenės surašymo Gardino registre įrašyti 2 asmenys, turintys *-sk-* tipo asmenvardį, taigi ir pavardę *Куровский*: *Гораинъ Юхновичъ Куровский* (678) ir *Андрей Васильевичъ Куровский* (679).

(5) Krikščioniškais asmenvardžiais (arba liaudinėmis jų formomis) galėtume laikyti tris šio sąrašo antroponimus: *Грышано* (iš: *Григорий*), *Карпъ*, *Мишута* (iš: *Димитрий*).

Душычыстъ (347), *Ейсмонтъ* (349), *Карпъ* (346), *Кашъка* (348), *Кобята* (355), *Короза* (347), *Куликъ* – 2 užrašymai (348; 351), *Кушало* (347), *Мелешъко* (355), *Мицута* (346), *Омета* (352), *Стер[ъ]нейко* – 2 užrašymai (349; 351), *Толоч[ъ]ко* – 9 užrašymai (347 – 4 užrašymai; 349; 350; 353 – 2 užrašymai; 354), *Тыщикъ* (351), *Тюря* (356), *Унучъко* (354), *Чей* (350), *Чыжъ* (347), *Шодърухъ* (356), *Шорц* (355), *Шостакъ* (351), *Шышъко* (349).

Reikia atkreipti dėmesį į pasikartojančius asmenvardžius:

Болеста: *Валенъты Болеста* (356), *Мальхеръ Болеста* (356).

Куликъ: *Прокопъ Куликъ* (348), *Андрей Ивановичъ Куликъ* (351).

Šiais asmenvardžiais užrašytus asmenis turėjo sieti kažkoks giminystės ryšys. Taip pat pasikartoja asmenvardžiai *Стер[ъ]нейко*, *Толоч[ъ]ко*. Apie juos bus kalbama kaip apie pavardes.

Iš jau išvardytų asmenvardžių sąrašo pavardėms tvirtai galime priskirti vieną asmenvardį –

Шышъко:

1528 m. – Федоръ *Шышъка* (90);

1565 m. – Иванъ *Шышъко* (349) (6).

Iš šio sąrašo pavardėmis, tiesa, su išlyga, taip pat galime laikyti 4 asmenvardžius, kur antroponimas, greičiausiai jį paveldint, neteko patroniminės priesagos: *Ейсмонтъ*, *Кобята*, *Стер[ъ]нейко*, *Толоч[ъ]ко*.

Ейсмонтъ (7):

1528 m. – Венъцо *Ейсимонтовичъ* (91), *Шимонъ Ейсимонтовичъ* (92), *Пашко а Статко, а Петрокъ, а Прокопъ Ейсимонтовичи* (92), *Петрашко Ейсимонтовичъ* (92), *Миколай Ейсимонтовичъ* (92), *Дашко Ейсимонтовичъ* (92) – iš viso 9 asmenys.

1565 m. – *Шимъко Олехъновичъ Ейсмонтъ* (8) (349), *Каска Лаврыновая Ейсмонътовая* (355).

Кобята:

1528 m. – *Ходко Кобятинъ* (91);

1565 m. – *Еско Андреевичъ Кобята* (355).

Стер[ъ]нейко:

1528 m. – *Миско Стирнейковичъ* (91), *Матеевая Стирнейковича* (91);

1565 m. – *Богущъ Стернейко* (349), *Петръ Стерънейко* (9) (351).

Толоч[ъ]ко:

1528 m. – *Шимонъ Толочкевичъ* (91), *Петровая Толочкевича* (91);

1565 m. – Юрий *Толочъко* з Кунигчощызны (347), *Петръ Толочъко* (347), *Станиславъ Толочъко* (347), *Грышъко Юревичъ Толочко* (347), *Станиславъ Толочъко* Шимъковича (350), *Станиславъ Олиашовичъ Толочъко* съ Черги (353), *Миколай Яновичъ Толочъко*, *хоружыцъ Городенски* (349), *Лавърынъ Богдановичъ Толочко* (353), *Андрей Юръевичъ Толочко* (354) – iš viso 9 asmenys.

(6) 1567 m. Gardino vėliavoje yra šio asmens įvardijimas: *Иванъ Шишка* (678).

(7) 1528 m. ir 1567 m. dokumentuose vartojama forma su jungiamuoju balsiu *Ейсимонтовичъ*, o 1565 m. dokumente jungiamojo balsio nėra – *Ейсмонтъ*.

(8) 1567 m. Gardino vėliavoje asmenvardį *Ейсимонтъ* turėjo 40 asmenų. 1565 m. dokumente užrašyta 20 asmenų su vyriško patronimo genetyvu *Ейсмон[ъ]товича*.

(9) 1567 m. Gardino vėliavoje užrašyti 3 asmenys su antroponimu *Стирнейко*. 1565 m. vartota asmenvardžio forma su e (*Стер[ъ]нейко*) skiriasi nuo 1528 ir 1567 m. vartotos formos su i (*Стирнейко*, *Стирнейковичъ*).

Iš penkių čia išvardytų pavardžių 1690 m. LDK padūmės mokesčių surašymo Gardino pavieto asmenų sąrašė užfiksuotos keturios:

Ейсмонть: p. *Jakub Eysmont* (RP, 89), p. *Andrzej Eysmont* (RP, 108).

Стер[ъ]пейко: p. *Jan Sterpeyko* (RP, 105).

Шышько: p. <...> *Marcin Szyszka* (RP, 116), p. *Kazimierz Szyszka* (RP, 120).

Толоч[ъ]ко: p. *Kazimierz Tołoczko* (RP, 103), p. *Jan Tołoczko* (RP, 87).

Iš šiame poskyryje išvardytų 27 skirtingų asmenvardžių, kurie nėra vardai, patronimai ar *-sk-* tipo antroponimai, be keturių ką tik nurodytų pavardžių, 1690 m. dokumente kaip pavardės paliudyti dar keturi asmenvardžiai – *Белокозъ*, *Галабурда*, *Доха*, *Мицута*, o dar vienas šio sąrašo antroponimas *Куликъ*, virsdamas pavarde, įgavo *-sk-* tipo priesagą ir 1690 m. dokumente užfiksuotas *Kulicki* forma:

Белокозъ:

1565 m. – *Стефанъ Белокозъ* (352);

1690 m. – p. *Jan Białokoz* (RP, 107), p. *S[z]ymon Białokoz* (RP, 107).

Галабурда:

1565 m. – *Анѣцута Галабурѣда* (350);

1690 m. – [pp.] <...> *Haraburdzina* (RP, 116) – moters įvardijimas.

Доха:

1565 m. – *Янъ Доха* (353);

1690 m. – p. *Docha* (RP, 89).

Мицута:

1565 m. – *Хоружы Городенъски Богушъ Петровичъ Мицута* (346);

1690 m. – p. *Karol Micuta* (RP, 106), j. [m]. p. *Adam Micuta* (RP, 106).

Куликъ:

1565 m. – *Прокопъ Куликъ* (348), *Анѣдрей Ивановичъ Куликъ* (351);

1690 m. – p. <...> *Andrzej i Aleksander Kuliccy* (RP, 101).

Penkių čia išvardytų 1565 m. antroponimų, kurie kaip pavardės paliudyti 1690 m. dokumente, 1565 m. dar negalime laikyti pavardėmis, bet aišku, kad pavardėmis jie virto kitoje gyventojų kartoje tame pačiame XVI amžiuje.

PATRONIMAI

Pirmieji patronimai

1565 m. LDK kariuomenės surašymo Gardino pavieto vėliavos vyrų įvardijimuose pavartoti 178 pirmieji, tarp jų ir vieninteliai, esantys įvardijime, patronimai (10). Šių patronimų turėjo 76,7 proc. vėliavos vyrų įvardijimų. Iš krikščioniškų vardų sudaryta dauguma patronimų – 132 (74,2 proc. visų pirmųjų patronimų). 1528 m. dokumento asmenų vardai 1565 m. dokumento gyventojų kartoje turėtų virsti tėvavardžiais, tai yra pirmaisiais patronimais. Jeigu palyginsime krikščioniškais vardais pavadintų asmenų skaičių ankstesnėje Gardino pavieto bajorų kartoje, 1528 m. dokumente – 89,1 proc. (236), su krikščioniškų vardų skaičiumi 1565 m. dokumento pirmuosiuose patronimuose, t. y. tėvavardžiuose, kuris yra 74,2 proc., matysime, jog jis santykinai sumažėjęs 15 procentų, o iš tikro šie skaičiai turėtų būti panašūs. Kyla pagrįsta abejonė, ar visi 1565 m. dokumente užrašyti pirmieji patronimai buvo sudaryti iš ankstesnės kartos vyrų vardų, tai yra, kaip įprasta manyti kalbant apie XVI amžių, buvo tėvavardžiai. Gal tėvavardis ne visada buvo užrašomas, o vietoj

(10) Į tą skaičių neįtraukti 2 patronimai, sudaryti iš *-sk-* tipo antroponimų, kurie buvo aptarti poskyryje „*-sk-* tipo antroponimai“.

jo užrašytas patroniminis asmenvardis 1565 m. dokumento vyrų įvardijimuose atliko ne tėvavardinę, o kokią nors kitą funkciją (pvz., buvo virtęs pavarde). Norint vienaip ar kitaip atsakyti į šį klausimą, reikia ištirti dar ir kito dokumento – 1567 m. Gardino vėliavos vyrų surašymo – pirmuosius patronimus.

Tarp krikščioniškos kilmės patronimų vargu ar verta ieškoti pavardžių – jas tiesiog būtų sunku įrodyti, nes krikščioniškų vardų buvo daugiausia tiek 1528 m., tiek 1565 m. dokumentuose. Ieškant pirmųjų pavardžių, jų reikėtų dairytis iš nekrikščioniškų vardų sudarytuose patronimuose. Tokių patronimų buvo 46 (25,8 proc. visų pirmųjų arba vienintelių patronimų). Tarp šių patronimų buvo 40 skirtingų asmenvardžių. Dalis šių antroponimų greičiausiai buvo sudaryti iš asmenvardžių, kurie nebūdami šventųjų vardais buvo vartojami kaip krikšto vardai. Jų yra trys (užrašyti keturis kartus): *Ждановичъ* (11) (348; 355), *Богуфаловичъ* (349), *Щасновичъ* (12) (351). Dar yra asmenvardis *Милалковичъ* (353), kuris greičiausiai buvo užrašymo klaida – turėtų būti *Михалковичъ* (patronimas, sudarytas iš krikščioniško vardo).

Kaip į potencialias pavardes galime žiūrėti į likusius 36 skirtingus asmenvardžius, kurie buvo užrašyti 41 kartą: *Билмановичъ* (353), *Бильчичъ* – trys užrašymai (visi 347), *Бранъчычъ* (349), *Брыкъцевичъ* (356), *Бутрымовичъ* (356), *Годыковичъ* (353), *Горовичъ* (347), *Горъчаловичъ* (351), *Гушичъ* (348), *Гушычъ* (348), *Кгинюшевичъ* (352), *Киселевичъ* (357), *Коръяновичъ* (350), *Кочутычъ* (348), *Кунъцевичъ* (346), *Лущыковичъ* (349), *Молчъкевичъ* (356), *Моръдасовичъ* – 2 užrašymai (abu 357), *Нищыкевичъ* (357), *Носовичъ* – du užrašymai (abu 252), *Обранцовичъ* (353), *Полуяновичъ* (352), *Панъцовичъ* (354), *Сарасиковичъ* (353), *Тидюковичъ* (352), *Толчевичъ* (353), *Тышычъ* (349), *Шевшырычъ* (348), *Шушыкевичъ* (346), *Шыкгутевичъ* (349), *Жаденевичъ* (353), *Желевичъ* (356), *Жуковичъ* (352), *Хищутичъ* (357), *Ходаневичъ* (349), *Хотейневичъ* (351), *Чеховичъ* (354).

Reikia atkreipti dėmesį į pasikartojančius patronimus:

Бильчичъ – 3 užrašymai: *Кононъ Бильчичъ* (347), *Олекъсей Бильчичъ з Черги* (347), *Васылъ Бильчычъ* (347).

Гушичъ, *Гушычъ* – 2 užrašymai: *Лавринъ Гушичъ з Черги* (348), *Аньдрей Гушычъ* (348).

Šiais pasikartojančiais patronimais greičiausiai buvo užrašyti broliai. Jų laikyti pavardėmis negalime, nes asmenvardžiai nebuvo paliudyti 1528 m. dokumente. Taip pat pasikartoja patronimai *Моръдасовичъ* ir *Носовичъ*. Apie juos bus kalbama kaip apie pavardes.

Iš pirmųjų arba vienintelių patronimų sąrašo pavardėmis galime laikyti keturis antroponimus: *Кгинюшевичъ*, *Киселевичъ*, *Моръдасовичъ*, *Носовичъ*.

Кгинюшевичъ:

1528 m. – *Петъко Кгинюшевичъ* (13) (93);

1565 m. – *Войтехъ Кгинюшевичъ* (14) (352).

Киселевичъ:

1528 m. – *Васко Киселевичъ* (93);

(11) *Жданъ* – paplitęs rusėniškas vardas, jis buvo vartojamas ir etninėse lietuvių žemėse.

(12) *Щас[т]ный* – greičiausiai krikščioniško vardo *Feliksas* vertinys.

(13) 1528 m. Gardino vėliavoje taip pat yra įvardijimas *Станъко Кгилюшевичъ* (93). Asmenvardis *Кгилюшевичъ* greičiausiai užrašytas su korektūros klaida: turėtų būti *Кгинюшевичъ*. Tačiau tai gali būti ir kitos šaknies antroponimas.

(14) 1567 m. Gardino vėliavoje yra užrašytas asmuo *Павель Кгинюшовичъ* (689).

1565 m. – Халецькі **Киселевичь** (15) (357). Šiame įvardijime abu asmenvardžiai yra pavardės. Apie pavardę Халецькі rašyta poskyryje „-sk- tipo antroponimai“.

Мордасовичь:

1528 m. – Иванець **Мордасовичь** (93);

1565 m. – Иванъ **Мордасовичь** (357), Остафей **Мордасовичь** (357).

Носовичь:

1528 m. – Стась а Юрѣи **Носовичы** (92);

1565 m. – Марѣтынъ **Носовичь** Шымкевича (352), Войтехъ **Носовичь** Матеевича (352).

Dar vieną asmenvardį galėtume laikyti pavarde, jeigu jis nebūtų iškraipytas raštininkų: *Билмановичь* (turėtų būti *Билминовичь*).

Билминовичь:

1528 m. – Богданъ **Бильминовичь** (92);

1565 m. – Балтроей **Билмановичь** съ Черги (353). Tai, kad užrašymas *Билмановичь* vietoj *Билминовичь* yra korektūros klaida, liudija ir 1567 m. Gardino vēliavoje užrašyti du asmenys su asmenvardžiais *Билминовичь*, viename įvardijime nurodant šeimos pavardę *одъ Билминовъ*, o kitame – tos pačios šaknies vietovardį з села *Билминовицизны: Матей Билминовичь одъ Билминовъ съ Черги* (683), *Стась Билминовичь з села Билминовицизны* (698). Jeigu šis asmenvardis negali būti laikomas pavarde 1565 m. dokumente, jis yra abejonių nekelianti pavardė 1567 m. dokumente.

Asmenvardis paliudytas ir 1690 m. LDK padūmės mokesčių surašymo Gardino pavieto asmenų sąrašė – čia jis yra netekęs patroniminės priesagos: p. *Aleksander Bilmin* (PM, 115); p. *Walerian Bilmin z p. Teodorowъ Bilminowъ* (RP, 115).

Iš 36 šiame poskyryje išvardytų pirmųjų patronimų 1690 m. dokumente randame dar du: *Бутрымовичь* ir *Полуяновичь*.

Бутрымовичь:

1565 m. – Якубъ **Бутрымовичь** (356);

1690 m. – p. <...> *Konstanty Butrymowicz* (RP, 102); p. *Butrymowicz z Musewicz Kisieleszczy[zny]* (RP, 126); p. *Mateusz Butrymowicz z synem* (RP, 109).

Полуяновичь:

1565 m. – Федко **Полуяновичь** (352).

1690 m. – p. *Jerzy i Jan Połujanowski* (RP, 109); p. <...> *Maciejowa Połujanowska* (RP, 110).

Paskutiniame asmenvardyje, matyt, jam virstant pavarde, patroniminė priesaga buvo pakeista į kitą – -sk- tipo – priesagą. Aišku, tas procesas galėjo vykti ir vėliau – asmenvardžiui su patronimine priesaga jau esant pavarde.

Dviejų paskutinių asmenvardžių *Бутрымовичь* ir *Полуяновичь* 1565 m. dokumente dar negalime laikyti pavardėmis, nes trūksta jų paliudijimo 1528 m. dokumente, bet aišku, kad jie pavardėmis virto dar XVI amžiuje.

1690 m. dokumente yra užfiksuota pavardė *Chomicz*, kilusi iš retos krikščioniško asmenvardžio (*Tomas, Фома*) formos. Ji turi atitikmenį ir 1565 m. dokumente.

Хомичь:

1565 m. – Окурда **Хомичь** (357);

1690 m. – [p.] *Jan Chomicz* (RP, 109).

(15) 1567 m. Gardino vēliavoje šis asmuo yra taip pat: *Халецкий Киселевичь* (691).

Galima spėti, jog būtent čia minimo 1565 m. dokumente užrašyto asmens sūnų arba jo brolių sūnų įvardijimuose patronimas *Хомичъ* virto pavarde.

Antrieji patronimai

Antrasis įvardijimo patronimas į asmens įvardijimą paprastai būdavo perkeliamas iš asmens tėvo tėvavardžio [1; 301]. Galėjo būti perkeliamas gen. sg. linksniu, rečiau – nom. sg. linksniu. Antrąjį patronimą 1565 m. Gardino vėliavoje turėjo 47 asmenys (20,3 proc. visų užrašytų asmenų). Dažniau vartotas antrasis patronimas, užrašytas gen. sg. linksniu – 41 užrašymas (87,2 proc. visų antrųjų patronimų arba 17,7 proc. visų įvardijimų). Nepalyginti mažiau buvo antrųjų patronimų, užrašytų nom. sg. linksniu – 6 užrašymai (12,8 proc. visų antrųjų patronimų arba 2,6 proc. visų įvardijimų).

Iš krikščioniškų vardų sudaryta tik ketvirtadalis antrųjų patronimų – 25,5 proc. (12). Antrieji patronimai paprastai būdavo iš ankstesnės gyventojų kartos įvardijimų perkelti pirmieji patronimai. Taigi 1565 m. antruosius patronimus galime palyginti su 1528 m. dokumento pirmaisiais patronimais. Krikščioniškų asmenvardžių procentas čia turėtų būti panašus. Tačiau skaičiai visiškai nesutampa: 1528 m. Gardino pavieto vėliavos bajorų tėvavardžių (pirmųjų patronimų) krikščioniški asmenvardžiai sudarė 63,3 proc. visų pirmųjų patronimų (114). Kaip matome, 1565 m. antrųjų patronimų krikščioniškų vardų skaičius yra gerokai sumažėjęs – iki 25,5 proc., o lygindami su 1528 m. pirmaisiais patronimais galėtume laukti net 63,3 proc. Tačiau didelis nekrikščioniškų asmenvardžių 1565 m. dokumento bajorų antruosiuose patronimuose skaičius labiausiai susijęs su vieno asmenvardžio – *Ейсмон[ъ]тѣ* – ypač gausiu vartojimu: 20 atvejų iš 47 antrųjų patronimų. 1528 m. dokumente tarp vardų, rekonstruotų iš pirmųjų patronimų, asmenvardis *Eisimantas* sudarė 6 proc. (9) ir buvo antras pagal populiarumą. Jeigu iš bendro rekonstruotų asmenvardžių skaičiaus (47), pavartoto 1565 m. dokumento antruosiuose patronimuose, atimtume asmenvardžius *Ейсмон[ъ]тѣ* (20), liktų 27 atvejai. Iš jų rekonstruoti krikščioniški vardai (12) sudarytų 44,4 proc., o kiti nekrikščioniški vardai (15) – 55,6 proc. visų rekonstruotų asmenvardžių. Vis dėlto kyla klausimas: ar visi 1565 m. dokumento iš antrųjų patronimų rekonstruoti asmenvardžiai iš tikro buvo viena karta anksčiau gyvenusių asmenų tėvavardžiai ir prieš dvi kartas gyvenusių asmenų vardai? Galima manyti, kad 1565 m. dokumente antrieji patronimai (bent didelė jų dalis) jau nebebuvo iš tėvo įvardijimo perkelti pirmieji patronimai, taigi buvo nebe tėvo tėvavardžiai, o asmenvardžiai, atliekantys įvardijime kažkokią kitą funkciją, turbūt panašią į šiuolaikinių pavardžių. Ir tai funkcijai atlikti buvo pasirinkami ne visuotinai paplitę krikščioniški, o tautiniai asmenvardžiai. Vis dėlto to negalime pasakyti apie antruosius patronimus, sudarytus iš šventųjų vardų. Jie greičiausiai, kaip įprasta, buvo perkelti į asmenų įvardijimus iš jų tėvų įvardijimų pirmųjų patronimų ir buvo šių asmenų tėvų tėvavardžiai. Taigi būtent juos galime laikyti prieš dvi kartas gyvenusių vyrų vardais.

1565 m. dokumente iš 14 skirtingų nekrikščioniškų asmenvardžių sudaryta 74,5 proc. antrųjų patronimų (35 užrašymo atvejai): *Вицычичъ* (353), *Дмишевича* (356), *Дорошъкевича* (349), *Дошычъ* (353), *Ейсмон[ъ]товича* – 20 užrašymų: iš jų *Ейсмонтовича* – 5 užrašymai (348; 349; 356 ir kt.), *Ейсмонътовича* – 15 užrašymų (347; 350; 356 ir kt.), *Кол[ъ]бачичъ* – 2 užrašymai: iš jų *Колбачичъ* (349), *Кольбачичъ* (349), *Лесновича* (352), *Лопеневича* (16) (352), *Миничъ* (357), *Окъсеневица* (352), *Петелчыца* (352), *Почобутовича* – 2 užrašymai (352; 353), *Сереневичъ* (353), *Сиръкутевича* (348, 349).

(16) *Лопеневича* – dvigubas patronimas iš *Лопень* (lietuviškas patronimas su priesaga *-ėnas*: *Lapėnas*).

Reikia atkreipti dėmesį į pasikartojančius antruosius patronimus:

Ейсмон[ъ]товича – 2 užrašymų.

Кол[ъ]бачичъ – 2 užrašymai: *Петъръ Федоровичъ Колъбачичъ* (349), *Останъко Федоровичъ Колбачичъ* (349). Šių asmenų tėvavardžiai ir antrieji patronimai sutampa. Matyt, tai broliai. Ar galima asmenvardį *Кол[ъ]бачичъ* laikyti pavarde? Dar ne, nes jis nepamínėtas 1528 m. sąrašė.

Почобутовича – 2 užrašymai: *Курыло Ивановичъ Почобутовича* (352), *Тымоишъ Семеновичъ Почобутовича с Черги* (353). Abiejų asmenų tėvavardžiai skirtingi – tai ne broliai, bet galbūt giminaičiai.

1690 m. LDK padūmės mokesčio surašymo Gardino pavieto asmenų sąrašė randame vieną iš 1565 m. sąrašo antrųjų patronimų *Почобутовича*, netekusį patroniminės priesagos ir virtusį pavarde: p. *Bartłomiej Poczobut* (RP, 116); p. *Jan [i] Marcin Poczobutowie* (RP, 116). Ši pavardė turėjo susiformuoti dar XVI a. antroje pusėje.

Reikia paminėti dar du asmenvardžių perkėlimo kitoje gyventojų kartoje atvejus: gen. sg. *Ейсмон[ъ]товича* ir gen. sg. *Сиръкгутевича*.

Ейсмон[ъ]товича:

1528 m. – *Венъцко Ейсимонтовичъ* (91), *Шимонъ Ейсимонътовичъ* (92), *Паишко а Статко, а Петрокъ, а Проконъ Ейсимонтовичи* (92) ir kiti, iš viso 9 asmenys. Iš užrašymų gausos galima spėti, kad patronimas *Ейсимонтовичъ*, nors ir užrašytas tėvavardžio pozicijoje, iš tikro įvardijime atliko kažkokią kitą, bet ne tėvavardžio, funkciją, pvz., galėjo būti susijęs su gyvenamosios vietos vardu (žr. toliau).

1565 m. – *Щасны Новицьки Ейсмонътовича* (356), *Валенъты Аукгустиновичъ Ейсмонътовича Снаръски* (356), *Стась Желевичъ Ейсмонътовича* (356), *Щасны Жуковичъ Ейсмонтовича* (352) ir kiti, iš viso 20 asmenų. Jeigu asmenvardis būtų užrašytas ne gen. sg., o nom. sg. linksniu, turbūt jį galėtume laikyti pavarde. Beje, 1690 m. dokumente patroniminės šio asmenvardžio formos tarp užfiksuotų gausių *Eysmont* pavardžių išvardijimų nėra, bet galima manyti, kad XVI a. tokių pavardžių, tik užrašytų nom. sg. linksniu, galėjo būti.

Įvardijimuose *Щасны Новицьки Ейсмонътовича* (356) ir *Валенъты Аукгустиновичъ Ейсмонътовича Снаръски* (356) yra po dvi potencialias pavardes: *Новицьки Ейсмонътовича* (356) ir *Ейсмонътовича Снаръски* (356). Asmenvardžiai *Новицьки* (356) ir *Снаръски* (356) yra pirmi būsimų pavardžių paminėjimai. Pavardėmis jie turėjo virsti XVI a. antroje pusėje. Apie tai plačiau žr. poskyryje „-sk- tipo antroponimai“. O asmenvardžiai gen. sg. *Ейсмонътовича* (abu 356) atstovavo senajai įvardijimo sistemai, kurioje iš esmės atliko visai šeimai ar net giminei bendro asmenvardžio funkciją.

Iš viso 20 asmenų turėjo bendrą asmenvardį gen. sg. *Ейсмонътовича*. Į šį asmenvardį galima žiūrėti kaip į grupinį antroponimą, atliekantį dar neegzistuojančios pavardės funkciją, bet bendrą didelei giminei. Tie asmenys galėjo būti susiję ir per bendrą gyvenamąją vietą: Gardino paviete buvo *Eisimantų* vietovė: gen. pl. *Ейсмонътовъ* (356), gen. pl. *Ейсимонтовъ* (674; 687), y *Ейсимонтахъ* (695). 1690 m. dokumente minima šio vardo parąrija: *Parafia ejstontowska* (RP, 89).

Сиръкгутевича:

1528 m. – *Богданъ Сирътутевичъ* (93). Patronimas greičiausiai užrašytas su korektūros klaida. Kadangi nebuvo sudarytas iš krikščioniško asmenvardžio, greičiausiai buvo ne tėvavardis, o kažkokią kitą funkciją įvardijime atlikęs asmenvardis.

1565 m. – *Валенъты Анѡдреевичъ Сирѡкгутевича* (348, 349). Dokumente po šio asmens įrašytas *Шимонъ Шыркгутевичъ* (349). Galima spėti, kad visais trim atvejais įrašyti vienos šeimos arba giminės atstovai, o asmenvardžiai įvairuoja dėl užrašymo klaidų. 1690 m. dokumente nėra vienas iš šių asmenvardžių nepaminėtas, bet negalima atmesti prielaidos, kad pavardė **Сирѡкгутевичъ* ar *Шыркгутевичъ* XVI a. galėjo egzistuoti, taip pat, net ir nepatekusi į 1690 m. dokumentą, ji galėjo egzistuoti ir vėliau. Galima ir kita nuomonė: visi šie asmenvardžiai buvo vienas su kitu nesusiję skirtingi antroponimai.

IŠVADOS

1. Ankstesnės gyventojų kartos *-sk-* tipo asmenvardžiai į 1565 m. kartos asmenų įvardijimus galėjo būti perkelti darant patroniminės priesagos vedinį (*Друцкевичъ, Долѡгошицичъ*) arba perkeltiant tiesiogiai – taip asmenvardis virsta pavarde. Vis dėlto dauguma šių asmenvardžių dar nebuvo paveldimi. Į vienos moters įvardijimą *-sk-* tipo asmenvardis buvo perkeltas patronimų perkėlimo pavyzdžiu – keičiant linksnį į genetyvą: *Струтынского*. Rastos dvi *-sk-* tipo pavardės: *Халецки, Куровѡски*. Dar šeši *-sk-* tipo asmenvardžiai yra pirmas vėliau paliudytų pavardžių paminėjimas: *Завацѡки, Каменѡски, Новицѡки, Петровѡски, Свирѡски, Снарѡски*. Pavardėmis jie turėjo virsti XVI a. antroje pusėje.

2. Iš asmenvardžių, kurie nėra vardai, patronimai ar *-sk-* tipo antroponimai, abejonių nekelia *Шышиѡко* pavardė. Su išlyga pavardėmis taip pat galime laikyti keturis šio tipo asmenvardžius, kurie, virsdami pavarde, neteko patroniminės priesagos: *Ейсмонѡтъ, Кобята, Стер[ѡ]пейко, Толоч[ѡ]ко*. 1565 m. dokumentas yra pirmas vėliau paliudytos pavardės paminėjimas dar penkių šio tipo asmenvardžių: *Белокозъ, Галабурда, Доха, Куликъ, Мицута*. Pavardėmis jie turėjo virsti XVI a. antroje pusėje.

3. Tarp pirmųjų įvardijimo patronimų užfiksuotos keturios pavardės: *Кгинюшевичъ, Киселевичъ, Морѡдасовичъ, Носовичъ*. Yra dar du šio tipo pirmieji vėliau paliudytų pavardžių paminėjimai: *Бутрымовичъ, Полуяновичъ*. Galima spėti, kad reta krikščioniško asmenvardžio patroniminė forma *Хомичъ*, vėliau paliudyta kaip pavardė, 1565 m. dokumente buvo pirmas būsimos pavardės paminėjimas. Pavardėmis šie asmenvardžiai turėjo virsti XVI a. antroje pusėje.

4. Antrieji patronimai, ypač užrašyti gen. sg. linksniu, atstovavo senajai įvardijimo sistemai, kur jie iš dalies atliko dabartinių pavardžių funkciją. Iš antrųjų patronimų gen. sg. *Ейсмон[ѡ]товича* ir gen. sg. *Сирѡкгутевича* (taip pat užrašymo variantas *Шыркгутевичъ*) kilusios pavardės galėjo funkcionuoti jau XVI a. viduryje, jeigu būtų užrašytos ne genetyvu, o nominatyvu. Iš antrųjų patronimų pirmuoju vėliau paliudytos pavardės paminėjimu galime laikyti gen. sg. *Почобутовича*. Asmenvardis, netekęs priesagos, pavarde turėjo virsti XVI a. antroje pusėje.

5. Vienas asmuo turėjo dvi pavardes: *Халецѡки Киселевичъ*. Du asmenys turėjo po dvi potencialias pavardes: *Новицѡки Ейсмонѡтовича* ir *Ейсмонтовича Снарѡски*. Abu čia užrašyti *-sk-* tipo asmenvardžiai *Новицѡки* ir *Снарѡски* buvo pirmas vėliau paliudytos pavardės paminėjimas, o asmenvardžiai gen. sg. *Ейсмонѡтовича* atstovavo senajai įvardijimo sistemai, bet užrašytus nominatyvu juos būtų galima laikyti pavarde XVI a. viduryje.

Šaltiniai

1. *Литовская Метрика*. III. Книги Публичныхъ Дель. Переписи войска литовскаго. Петроградъ, 1915.
2. *Metryka Litewska*. Rejestyry podymnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Województwo Trockie 1690 r. Warszawa, 2000.

Literatūra

- [1] ČIRŪNAITĖ, Jūratė. 2002. Lietuvos totorių pavardžių formavimasis XV–XVII a. *Baltistica*, 2001, XXXVI (2), p. 299–306.
- [2] ČIRŪNAITĖ, Jūratė. Bajorų pavadinimai – lietuvių pavardžių šaltinis. *Baltistica*, 2003, XXXVII (2), p. 343–352.
- [3] ČIRŪNAITĖ, Jūratė. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žydų ir totorių pavardžių formavimosi ypatumai. *Liaudies kultūra*, 2009, 4, p. 39–43.
- [4] ČIRŪNAITĖ, Jūratė. 2010. Giminės asmenvardis XVI a. Kauno pavieto bajorų įvardijime. *Lituanistica*, 2010, T. 56, Nr. 1–4 (79–82).
- [5] ČIRŪNAITĖ, Jūratė. Kauno pavieto bajorų įvardijimas XVII amžiaus pabaigoje. *Baltų filologija*, 2011, XX (1), p. 25–34.
- [6] MACIEJAUSKIENĖ, Vitalija. *Lietuvių pavardžių susidarymas XIII–XVIII a.* Vilnius: Mokslas, 1991.
- [7] RAGAUSKAITĖ, Alma. *XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai*. Vilnius: LKI leidykla, 2005.
- [8] SINKEVIČIŪTĖ, Daiva. *Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės*. Vilnius: VU leidykla, 2006.
- [9] ХУДАШ, Михайло Лукичъ. З історії формування і становлення українських прізвищ. *Мовознавство*, 1969, II, 37–46.
- [10] ХУДАШ, Михайло Лукичъ. К вопросу о возникновении украинских фамилий. *Антропонимика*. Москва, 1970, с. 121–125.

JŪRATĖ ČIRŪNAITĖ

Anthroponyms and Surnames of the Nobility of the Grodno Powiat in 1565

Summary

Patronyms could have been formed from the *-sk-* type anthroponyms in the generation of 1565: *Друцкевичъ*, *Дольгошицичъ*. Two surnames were found among the *-sk-* type anthroponyms: *Халецки*, *Куровъски*. Six more *-sk-* type anthroponyms are the first mention of later authenticated surnames: *Завацьки*, *Каменьски*, *Новицьки*, *Петровъски*, *Свиръски*, *Снаръски*. They were supposed to become surnames in the second half of the sixteenth century. Among the anthroponyms that are not names, patronymics, *-sk-* type anthroponyms, the surname *Шышгъко* is unquestionable. Provisionally, four anthroponyms can also be considered surnames as, when changing into a surname, they dropped the patronymic suffix: *Ейсмонть*, *Кобята*, *Стер[ъ]нейко*, *Толоч[ъ]ко*. In the document of 1565, five more anthroponyms of this type, which were later authenticated, are mentioned for the first time: *Белокозъ*, *Галабурда*, *Доха*, *Куликъ*, *Мицута*. They had to become surnames in

the second half of the sixteenth century. Four surnames are recorded among the first patronymics: *Кгинюшевичѣ*, *Киселевичѣ*, *Морѣдасовичѣ*, *Носовичѣ*. There are two other first mentions of this type of later authenticated surnames: *Бутрымовичѣ*, *Полуяновичѣ*. Also, the rare patronymic form of the Christian anthroponym *Хомичѣ* can be considered the first mention of the surname. These anthroponyms were to become surnames in the second half of the sixteenth century. The second patronymics, especially those recorded in the genitive case singular, represented the old naming system where they partially performed the function of the present surname. The surnames derived from the second patronymics, *Ейсмон[ѣ]товича* and *Сирѣкзутевича* (there is also a variant of the inscription *Шыркзутевичѣ*), could have functioned already in the middle of the sixteenth century if they were written not in the genitive but in the nominative case. The anthroponym *Почобутовича* can be considered the first mention of a surname authenticated later among the second patronymics. Having dropped its suffix, this anthroponym had to become a surname in the second half of the sixteenth century. One person had two surnames: *Халецѣки Киселевичѣ*. Two people had two potential surnames: *Новицѣки Ейсмонѣтовича* and *Ейсмонѣтовича Снарѣски*. Both anthroponyms of those potential surnames of *-sk-* type, namely, *Новицѣки* and *Снарѣски*, were the first mention of later authentication, while *Ейсмонѣтовича* can be presumed to be a surname if written in the nominative case.

Keywords: proper name, name, surname